Hugo Claus, een zachte hommage

door Herman Mennekens (red.)

WILLEMSFONDS
Jette
2010

Een uitgave van het Willemsfonds Jette

V.U. Jef Mennekens
Voorzitter WF-Jette,
Leopold Peretstraat 38, 1090 Jette

Eindredactie en layout: Herman Mennekens en Johan Basiliades
Schaarbeek, december 2010

Hugo Claus, een zachte hommage door Herman Mennekens (red.)

Publicatie naar aanleiding van de
"Literaire vernissage:
Een pretentieloos eerbetoon
aan een veelzijdig kunstenaar".
Donderdag 18 maart 2010 om 19:30
in Gemeenschapscentrum
Essegem in Jette
door het Willemsfonds Jette
en theatergezelschap De Violier.
Dichter, auteur, regisseur,
begenadigd tekenaar,
intrigerend charmeur:
Hugo Claus,
de innemende non-conformist,
was het allemaal.
Aan de hand van enkele getuigenissen
en documenten
lichten we een tipje op
van de sierlijke sluier
die de auteur van
'Het verdriet van België'
rond zich hulde…

WILLEMSFONDS
Jette
2010

Herman Mennekens
Zij spraken me over Claus
- Indruk -

Guy Vanhengel
“Rood dat roest, wordt bruin ...”

Marc Bober
“Claus was taal”

Hugo Ké
“Het leven en de werken van Leopold II: een grote, leuke poppenkast”

Guy Verhofstadt
“Een intrigerende meester”

“De schone vrouw Lucette”
Lucette de Wit.
Tijdloos en eeuwig schoon.

Piet De Groof:
“Le général situationniste”

Freddi Smekens:
“Nobel heengaan (1929-2008)”

Gemeenschaps
centrum
ESSEGEM

Herman Mennekens
Zij spraken me over Claus
- Indruk -

De wijze waarop Hugo Claus een punt zette achter zijn boeiend leven maakte een diepe indruk op me.

Het was de emotionele aanleiding om me over zijn werk te buigen. Of laten we eerlijk zijn: flarden van zijn werk. Want zijn oeuvre is zo omvangrijk en veelzijdig dat ik geenszins durf te gewagen van grondige kennis terzake.

Maar minstens even boeiend vond ik het leven - of liever: de vele, vele levens - van de Meester. En is het Leven niet een vermenigvuldiging van alle onmoetingen?

Zo stuitte ik, door over Claus te lezen en te spreken, op getuigen. Mensen die hem hadden ontmoet, die hem hadden gekend. Alleen zo was ik niet verder dan een handdruk verwijderd van de minzame rebel. En ik wist meteen ook dat ik nooit dichter bij hem zou komen.

De getuigenissen die ik optekende, vinden hun oorsprong in Claus' onuitputtelijke creativiteit en levensdrang. Zijn krachtige hang naar schoonheid. Ik deed niets meer dan luisteren. En dat deed ik graag.

Herman Mennekens
Brussels volksvertegenwoordiger Open Vld Gemeenteraadslid in Jette
Dichter, auteur en regisseur van jeugdtoneel bij de Koninklijke Toneelkring De Violier

Guy Vanhengel
“Rood dat roest, wordt bruin ...”

In 1992 mondde de ideologische herbronning van de Vlaamse liberalen uit in de oprichting van een vernieuwde, liberale partij: “de Vlaamse Liberalen en Democraten, partij van de burger”.

Als toenmalig woordvoerder van Guy Verhofstadt leidde ik deze operatie mee in goede banen. Opvallend verruimingskandidaat was de rijzige Bruggeling Pierre Chevalier, die de dag van het stichtingscongres openlijk de stap zette van de toenmalige SP naar de Vld.

Het werd nadien een jaarlijkse (en typisch liberale) traditie om de legendarische dagen en nachten van het stichtingscongres in Antwerpen

Guy Vanhengel
Federaal Vice-premier
Brusselaar
Als gewezen woordvoerder van Guy Verhofstadt kruiste hij Claus’ pad

nog eens in herinnering te brengen bij een gezellig etentje. Vaste gasten: Guy Verhofstadt, Pierre Chevalier, Patrick Dewael, Paul Goossens en ikzelf. Ook Frans – 'Sus' -Verleyen, toenmalig hoofdredacteur van Knack, was steevast van de partij. Op de vooravond van één van onze jaarlijkse bijeenkomsten kreeg ik een telefoontje van Frans, met de vraag of hij 'een vriend' mocht meebrengen. Vervelende vraag ... . Het was immers helemaal niet de bedoeling om dit 'intiem' feestje te delen met 'vrienden van de vrienden'. Maar Sus drong sterk aan. En deed mysterieus. Uiteindelijk stemden we toe.

Dat jaar spraken we af in het inmiddels verdwenen Oosters restaurant ‘Les larmes du tigre’ in Antwerpen, tegenover ‘t Steen. En die avond verscheen Verleyen in wel heel bijzonder gezelschap. Sus had niemand minder dan zijn vriend Hugo Claus meegebracht. Onverwacht maar indrukwekkend gezelschap.

Uiteraard spraken we over politiek. Paars hing al even in de lucht. Maar de Vlaamse socialistische voorman Louis Tobback zag een rood-blauwe toenadering niet zitten. Paars zou, luidens de Leuvenaar, eindigen in ‘bont en blauw’. Waarop Verhofstadt hem in De Zevende Dag van antwoord had gediend: ‘En rood dat roest, wordt bruin...’
Die uitspraak kon Claus blijkbaar wel smaken. Hij vroeg aan Verhofstadt of-ie die zelf gevonden had, waarop ‘grote Guy’ ruiterlijk toegaf dat die woorden de vondst waren van zijn woordvoerder: ‘kleine Guy’. Een pluim van de meester zelve: dat vergeet je nooit meer...

De ontmoeting met Claus was het begin van een hechte vriendschap tussen Verhofstadt, Chevalier en Claus. Verhofstadt werd later Premier in twee opeenvolgende paarse regeringen.

Hugo Camps zou later, op ontroerende wijze, de laatste ontmoeting van Verhofstadt, Chevalier en de meester beschrijven. Hun wereldlijke vriendschap eindigde waar ze ooit begon: aan een goede tafel, levensminnaars onder elkaar.

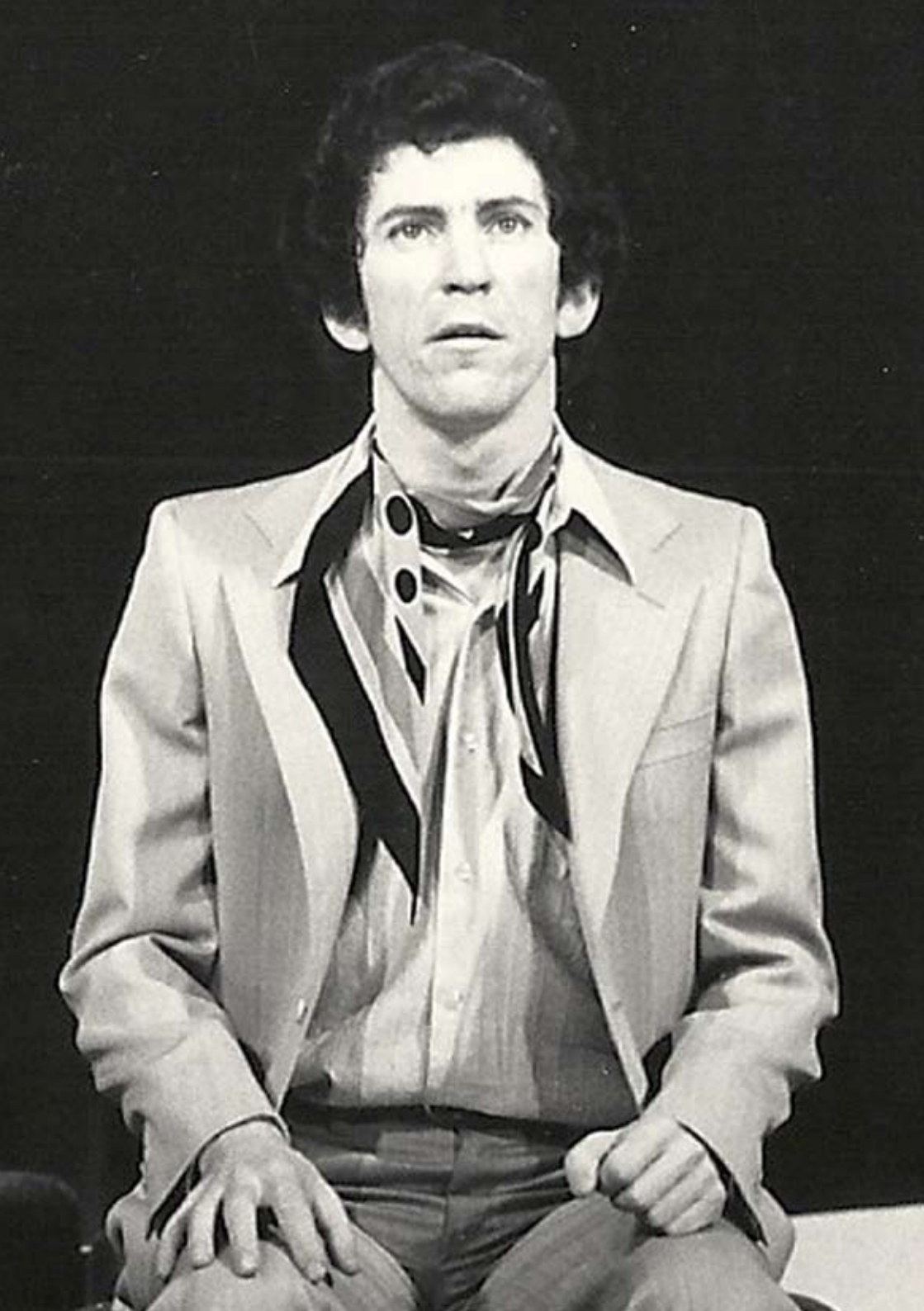

Marc Bober
“Claus was taal”

Naar aanleiding van het 100ste speeljaar van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg in Brussel, speeljaar 1977-1978, schreef Hugo Claus het toneelstuk “Jessica!”. Claus stond ook in voor de regie. Acteur Mark Bober nam de hoofdrol voor zijn rekening, aan de zijde van o.a. Chris Lomme en Vik Moeremans. Bober kroop in de rol van Paul Beckers, een man met een op het eerste gezicht alledaags leven, die zich op een avond laat overweldigen door dagdromerij, fantasieën en wensdromen. Zo doemen een aantal figuren uit zijn verbeelding op die tot een eigengereid leven komen op het toneel. Vooral de figuur van Jessica, gespeeld door Gilda De Bal, met wie hij jaren geleden een korstondige verhouding heeft gehad, maakt zich van hem meester. Het verhaal bevat ongetwijfeld referenties naar Claus’ veelbesproken relatie met actrice Sylvia Kristel, die overigens een opvoering bijwoonde.

Marc Bober was op dat moment 33 jaar jong en begreep de meester als “een hallucinant man om mee samen te werken”.

“Zijn regie was soms cryptisch. Hij had de allures van een sfinx, veelal met donkere zonnebril. En hij streefde naar beelden: de plastische kunstenaar in hem was immer aanwezig. Maar Claus hield van acteurs. Hij kon je een gevoel van vertrouwen geven en ging mee op zoek naar de juiste toonzetting, de passende sfeer, het klimaat”.

Marc Bober
Acteur
Van 1968 tot 1993 verbonden aan de Koninklijke Vlaamse Schouwburg in Brussel
Speelde mee in “Jessica” door Claus geschreven en geregisseerd voor 100 jaar KVS.

“Na de repetities maakte hij veel tijd om met ons te praten. Hij hield ervan om ons mee te tronen naar de beste restaurants op de Vismarkt. Daar leerde hij ons dan oesters degusteren, uiteraard volgens de regels van de kunst. Hij was in alles een estheet, een man met een intens gevoel voor schoonheid.” Claus, een gesloten man? “Hij kon je het gevoel geven dat je tot zijn intimi behoorde. Maar of dat echt zo was, weet ik niet. Ik weet niet of ik de ware Claus wel te zien kreeg, zelfs niet op die ontspannen momenten. Toch bleek hij ook wel gevoelig. Tijdens het repetitieproces ontstond ergens een sluimerende froid tussen ons. Onze gesprekken geraakten gelardeerd met kleine prikjes hier en daar, een subtiele por, ...Totdat hij me op een avond belde en me te kennen gaf dat hij iets te veel “met de kleine kantjes” bezig was geweest. Uiteraard was ik daarvan onder de indruk.”

“Taal was voor hem heel belangrijk. Wanneer we te veel afweken van zijn tekst, kon hij ons op subtiele wijze tot de orde roepen. “Gun de dichter zijn plezier”, zei hij me ooit. Claus hield van taal. Hij was taal. Als de productie achter de rug was, bood hij de spelers een facsimile van een met de hand geschreven exemplaar van het stuk aan. Hij droeg me een exemplaar op, dat ik nog steeds dankbaar koester.

“Deze ‘Jessica! een toneelstuk’, geschreven voor zijn sterke schouders, van harte opgedragen aan Mark, met dank voor zijn geduld, inzet en talent”, aldus de meester.

Marc Bober was 25 jaar lang verbonden aan het KVS-gezelschap: van september 1968 tot 1993. Zo speelde hij in tal van stukken van Claus, niet zelden door de KVS gecreëerd: “De Spaanse hoer”, “Blauw, blauw”, “Suiker”, “Een bruid in de morgen”, ...

In 1993 werd het voltallige KVS-gezelschap ontslagen door de nieuwe directie. Het was het einde van Bobers loopbaan aan de KVS. Zijn carrière nam een andere wending als acteur in TV-reeksen als ‘Thuis’ en ‘Familie’ en als regisseur van theaterproducties van o.a. het Brussels Volkstejoeter.

Nog eenmaal kruisten Claus’ en Bobers paden elkaar, weliswaar in heel andere omstandigheden. “In 2003 moest ik worden opgenomen in het UZ-Jette. Een verpleger wist me te vertellen dat ook Claus was binnengebracht, na een malaise. Ik liet hem een vriendelijk woordje bezorgen. Hij antwoordde me prompt: een handgeschreven briefje, met de boodschap dat hij me zou komen bezoeken. Ik mocht helaas (nu, ja...) het ziekenhuis vroeger verlaten en onze afspraak ging niet door. Het was de laatste keer dat we elkaars pad kruisten ...”

“Jessica” van Hugo Claus, in een regie van Hugo Claus met Marc Bober en Chris Lomme in 1978”

Hugo, Thomas en Hugo.

Hugo De Kempeneer,
Alias Hugo Ké
Kunstenaar-Graficus-Cartoonist
Vlaamse Brusselaar
Deed op vraag van Claus
de scenografie voor het toneelstuk Leopold II

Hugo Ké
“Het leven en de werken van Leopold II: een grote, leuke poppenkast”

Naar aanleiding van de publicatie van een artikel van Jeroen Olyslaegers in De Morgen schreef Hugo Ké een antwoord dat weliswaar niet werd gepubliceerd. Het biedt een correcte weergave van de sfeer en de omstandigheden, waarin “Leopold II”, het controversiële toneelstuk van Hugo Claus tot stand kwam.

Graficus en artistiek duizendpoot Hugo De Kempeneer, beter bekend als Hugo Ké, stond destijds in voor de vormgeving en de decors. Hij was een bevoorrecht getuige van de wijze waarop Claus de weergave van zijn theaterwerk zelf zag.

“Ik las in De Morgen dat het toneelstuk Leopold II van Hugo Claus maar één opvoering zou hebben gehad en dat het dan werd afgevoerd. De waarheid is dat het stuk helemaal niet werd opgevoerd...in België. De toenmalige directeur van de Brusselse KVS was als de dood om het te programmeren, uit schrik voor de reactie van Koning Boudewijn. Het affront dat die had opgelopen van Patrice Lumumba bij de onafhankelijkheidsverklaring, de referenties naar Mobutu die nadien aan de macht was gekomen en de beursnoteringen die door een koor werden gezongen als eindgeneriek, van het stuk zullen daar ook wat mee te

maken hebben gehad ...

Ik citeer: ‘KOOR: Union Minière Societé Internationale Forestière et Minière du Congo, Société Generale, Unilever, Banque de Bruxelles, Société Anversoise, Groupe General d’Outremer, Kilomoto, Compagnie du Katanga, Saksen-Coburg-Gotha’.

Het stuk kwam dus ook niet in de Antwerpse KNS en de toenmalige KNS in Gent. In de Stadsschouwburg van Amsterdam daarentegen heeft het verschillende weken gelopen waarna het aan een tournee is begonnen door heel Nederland, met als kortste theater bij ons, Maastricht, de stad waar verschillende landgenoten het zijn gaan savoureren.

En ik kan het weten omdat ik er onder de inspirerende leiding van de grote meester acht maanden had aan gewerkt.

Ik had Hugo voor het eerst ontmoet in Brussel, begin jaren zestig. Bij een lang gesprek in het Plaza-hotel hadden we het onder meer over de legendarische Frans-Roemeense all-round tekenaar André François die in de jaren vijftig prachtige illustraties had gemaakt bij UBU ROI en die decorateur was voor Zizi Jeanmaire.

‘Leopold II’ is ongetwijfeld het meest onderschatte werkstuk van Claus.

Hugo zag het als een grote, leuke poppenkast, met als extra: de (allegorische) dieren die er in mee speelden. Hij had dat gezien in de tekenfilm van Richard Williams, die Williams maakte voor de film “The charge of the Light Brigade” van Tony Richardson, en waarin de verschillende

landen werden voorgesteld als dieren.

Waarom ik de Leopold II-opdracht van hem kreeg? Ik was cartoonist – we hadden al eens samengewerkt aan een stripboekje “De avonturen van Belgman” – en ik kende volgens hem, als Vlaamse Brusselaar, België beter dan de Hollandse scenografen. Ook verschillende Vlaamse acteurs had hij daar toen voor uitgekozen.

Ik heb hier van “Het leven & de werken van Leopold II - 29 taferelen van de Belgische Oudheid - 1970 “ de originele handgeschreven versie voor mij liggen,
met de aanwijzingen voor de decorateur-costumier;
- vliegt door de lucht: Amerika, de Paus
- Komt gezakt: de dieren (behalve de leeuw)
- uit de grond: de kist met de negers.
  Kijkkast accentueren

En inderdaad:
- Leopold II-acteur Jeroen Reehuis kwam als een reus uit een doods-kist, hij liep op stelten over de scène;
-de paus kwam als een grote pop, op een reuze kakkestoel, uit de hemel naar beneden, hij werd van op de zijkant gemanipuleerd met koorden;
-de Engelse leeuw en de Franse haan waren verkleed als in een poppen-theater;
-de Duitse adelaar, die had moeten vliegen maar te zwaar was, had twee bewegende en sprekende koppen, zat dan maar bovenop een rots.

En de Amerikaanse adelaar?
Twee zinnetjes herhaalde Hugo regelmatig, van Danton: “De l’audace,

Kaart ontworpen door Hugo Ké

toujours de l'audace" en zelf had hij als Leitmotief voor zijn medewerkers "… doordenken." Ik tekende verschillende versies van de adelaar op het Amerikaanse wapenschild, maar dat was wel weinig scenisch, visueel te zwak. Daarom stelde ik hem voor om een stap verder te zetten. Zo werd de Amerikaanse adelaar logischerwijze... Donald Duck. Bij het uitwerken van het kostuum hadden we in zijn dik achterste zelfs een motortje voorzien dat zijn staartje zou doen kwispelen, als hij Leopold II had neergeslagen. Spijtig genoeg werkte dat niet tijdens de

première en schudde Donald Duck dan maar eens duchtig met zijn gat. Op dat moment stond tijdens de première een man recht in de zaal die riep: “Mag ik dit kindertoneel noemen?” Later werkte het motortje wel, tot grote hilariteit van het publiek, trouwens.

De meeste poppen waren aangemaakt door het poppenatelier dat toen werkte voor de Fabeltjeskrant-serie. Zo waren er in het stuk verschillende niveaus. Het moet anderzijds gezegd dat het stuk de Nederlandse toeschouwer door zijn Belgische voorgeschiedenis minder aansprak. Het was geschreven voor de Belgen, maar die kregen het niet te zien.

Toen Hugo mij, bij de première, plots bij de hand nam, mee de scène optrok, om samen met hem te groeten, was dat één van de mooie momenten van mijn artistieke leven...

Ik heb de recente opvoering in Brussel niet gezien, ik vermoed dat men de hele sfeer van de poppenkast heeft weggelaten. C’est con quoi. Vooral omdat hij het zag als zijn persoonlijk antwoord op Alfred Jarry’s UBU ROI.

Vandaar.

Guy Verhofstadt
“Een intrigerende meester”

“In mijn wereldbeeld passen ook helden, mensen die zich niet verzoenen met hun staat van dier”. Een citaat van Claus dat ik graag tot mij neem, wanneer ik het over hem heb.

Claus, de meester van het woord, verdient het een held te zijn. Al zou hij daar zelf ongetwijfeld anders over gedacht hebben.

Ik ervaar het als een hele eer dat ik hem mocht ontmoeten. En beter leren kennen. Samen met zijn echtgenote Veerle. Claus, de legende, de ondoorgrondelijke mythe, bleef immer intrigeren, boeien, verrassen. Het leek wel alsof hij niet één, maar vele levens achter de rug had. Het begrip ‘monument’, dat kon hij niet belangrijk vinden. Hij was bovenal Mens: speels en gentleman. Een veelvoud aan talenten.

“‘Licht’ is een woord van Lucebert en Andreus. Ik weet wel wat licht is, maar ik zou dat nooit zo veelvuldig kunnen gebruiken”, aldus de meester, die voor ons een lichtgevend baken blijft in ons literair landschap.

Guy Verhofstadt
Eerste minister van België van 1999 tot 2008
Vriend van Hugo Claus

Lucette de Wit in Het Goudblommeke in Papier in 2010

Lucette de Wit
Was de echtgenote van dichter Ben Cami en buurvrouw
en vriend van Louis-Paul en Jeanneke Boon in Aalst.
Ontmoette Claus bij Boon thuis en op zijn eerste huwelijk in het
Brusselse ‘t Goudblommeke in Papier

“De schone vrouw Lucette”
Lucette de Wit.
Tijdloos en eeuwig schoon.

Louis-Paul Boon vereeuwigde haar als ‘de schone vrouw Lucette’ in zijn legendarisch werk ‘De Kapellekensbaan’. In het ware leven was Lucette toen de echtgenote van Boons boezemvriend en dichter Ben Cami, die als “de kantieke schoolmeester” verschijnt in hetzelfde boek. Het is overigens die “schoolmeester” (in het leven leerkracht Nederlands en Zedenleer) die Boons Nederlands zou bijspijkeren tijdens de oorlogsjaren, wanneer Cami ondergedoken leefde bij de familie Boon.

In die naoorlogse literaire kringen van de jaren ‘50 bewoog zich ook de jonge Hugo Claus. Claus’ bewondering voor Boon was in die periode reëel. In 1960 stelde hij onomwonden dat Boon “een reeks boeken maakte, waaruit ik er enkele zou willen geschreven hebben”. Claus beschouwde Boon destijds als ‘een zeer groot schrijver’.

Hun persoonlijke relatie was minder warm. ”Hij wantrouwde mij”, liet Claus optekenen in 1981. In 1994 stelde hij dat aanvoelen nog scherper: “Boon voelde zich bij mij altijd op zijn ongemak. Hij vond mij een rare kwast die meer met het buitenland te maken had dan met Aalst. Aalst, dat ik overigens een stad van de doem vind. Ik weet niet waarom, Aalst maakt me ongemakkelijk. Boon was een exponent van dat ongemak.”

Toch kwam Claus wel eens over de vloer ten huize Boon, in Aalst. Lucette de Wit was getuige van die bijeenkomsten in de jaren ‘50 en ‘60. Dat Claus ‘een maandloon van de staat’ kreeg, was het gezelschap rond Boon evenmin ontgaan. Een ‘hartsvriend’ van het Aalsters natuurtalent werd hij dan ook nooit. Op zaterdagavond kwamen er steevast bevriende schrijvers en dichters over de vloer bij Boon. Eerst in de woning (met winkel van zelfgemaakte kinderkledij) op de Gentsesteenweg, later in het wat afgelegen huis te Vogelenzang, een doodlopende aardeweg in het landelijke Erembodegem. Boon en Cami kochten er samen de bouwgrond. Ze deelden het perceel vervolgens in twee. Cami bouwde er als eerste een woning, Boon volgde wat later. Maar de tuin hielden de vrienden steeds gemeenschappelijk.

Zijn eerste huwelijk met de Nederlandse actrice Elly Norden (echte naam: Elly Overzier) vierde Claus, in ruim gezelschap, met een receptie in ‘t Goudblommeke van Papier, het legendarisch, literair-artistiek café van Geert van Bruane in Brussel, waar ook de Belgische dadaïsten en surrealisten (Magritte, Scuttenaire, ...) graag vertoefden. Van Bruane was ook erg vertrouwd met de Cobra-beweging, waartoe ook de jonge Claus behoorde. Voor de mooie Elly, dochter van een Nederlandse reder die Claus had leren kennen in Oostende, had de poëet dan al “de blauwe gedichten” geschreven en gepubliceerd in het literaire blad “Tijd en Mens”.
Er waren uiteraard veel vrienden en kennissen uit literaire kringen op de huwelijksreceptie. Ook Lucette de Wit en haar echtgenoot Ben Cami behoorden tot de genodigden. Lucette herinnert zich levendig de rijzige Simon Vinkenoog en diens partner “die een kleed droeg met een diepe insnijding aan de rugzijde, waardoor je de sproeten op haar rug zag”.

Ook een piepjonge René Adams, schoonzoon van Jan – 'Jantje' Walravens - later hoofdredacteur van Het Laatste Nieuws, was van de partij.

"Er was veel volk, het café was stampvol. Wat me opviel was dat de vrouw van Claus, een grote, blonde dame, dikke 'Churchill-sigaren' rookte. Heel ongewoon en een tikkeltje gemeen voor een vrouw in die tijd". Ook de dichter Marcel Wauters, die een jeugdvriend was van Ben Cami uit hun Atheneum-tijd in Aalst, en zijn echtgenote Janine Fontaine - luidens Lucette de Wit "een elegante, blonde dame met de looks van Brigitte Bardot" - verschenen op het feest, evenals Maurice D'haese, de existentialistische letterkundige en laureaat van de Arkprijs van het Vrije Woord in 1953.

Nadat Ben Cami was bevorderd tot directeur in het Rijksonderwijs te Lennik verlieten Lucette de Wit en Ben Cami Aalst. Het koppel met twee dochters trok een woning op in Asse. "De schone Lucette" kon, via Jan Walravens, later aan de slag op "Het Laatste Nieuws".

Lucette de Wit, thans woonachtig in Laken, is nog steeds actief als bestuurslid van Open Vld-Brussel en gedreven militante in de hoofdstedelijke, liberale beweging.

X97

Piet De Groof:
“Le général situationniste”

In het recent verschenen werk “Le général situationniste” (Editions Allia, Parijs, 2007) wordt aan de hand van een in het Frans gevoerd vraaggesprek met Brusselaar Piet De Groof een weinig bekende periode uit de na-oorlogse Belgische kunstgeschiedenis uit de doeken gedaan: het situationisme.

Ene Walter Korun speelde een vooraanstaande rol in de “Situationistische Internationale”, die de gevestige internationale kunstkritiek in de jaren ‘50 stevig op de korrel nam en vernieuwende, maar ontkende kunstenaars uit binnen- en buitenland naar voren schoof. De wat onhandige protestactie van de situationisten op de Wereldtentoonstelling van 1958 wordt in het boek belicht vanuit het perspectief van Walter Korun, één van de aanstokers ervan.

Piet De Groof
Piloot en generaal in het Belgisch leger
In een parallel leven, onder de naam Walter Korum, was hij kunstcriticus, sleutelfiguur in de Cobra-beweging en organisator van de eerste Claus tentoonstelling in de Brusselse galerij Taptoe

Het boek brengt voor het eerst aan het licht dat achter de figuur van de gedreven kunstcriticus Walter Korun in werkelijkheid Piet De Groof schuil ging. De Groof zou na (en ten dele tijdens) zijn situationistich avontuur een succesvolle carrière opbouwen bij de luchtmacht van het Belgisch leger. De rebelse kunstcriticus Korun zou in 1982 Generaal De Groof worden...

Het was een 'buitengewoon' leerkracht Nederlands die De Groof op het Atheneum zou laten kennis maken met Claus' poëzie. Met zijn wat jongere jeugdvriend Karel Dubois zou hij in de jaren '50 het eigengereide en strijdbare tijdschrift Taptoe stichten, dat nota bene in de kelders van de Koninklijke Militaire School werd gedrukt.

Claus, Cami, Marcel Wauters en andere tijdgenoten zouden in Taptoe publiceren. Maar even later opteerden de initiatiefnemers voor dichters "die zich minder in het zog van Jan Walravens bewogen": Paul Snoeck, Gust Gils, Hugues C. Pernath,... De Groof publiceerde steevast onder een schuilnaam. De staatsveiligheid was nooit ver weg in het naoorlogse België en het was militairen strikt verboden om wat dan ook (laat staan: contestataire, artistieke pamfletten ...) te publiceren zonder toestemming van het Nationaal Ministerie ...

Een ontmoeting met Serge Vandercam, Serge en Clara Hasaert en contacten met redactieleden van het artistiek blad "De Meridiaan" brachten Korun op het spoor van de plastische kunsten. Na Taptoe stapten Korun en Dubois naar de redactie van "Gard-Sivik", waarin Korun het voornamelijk over plastische kunst zou hebben. Maar de inmiddels gereputeerde criticus Korun bleef ook betrokken bij de totstandkoming van de

Brusselse kunstgalerij - centre d'art "Taptoe", op de Oude Graanmarkt, hartje Brussel.

Claus kreeg in 1956 (van 16 juni tot 3 juli) in Taptoe voor de allereerste keer de kans om individueel tentoon te stellen. Het was Korun, alias Piet De Groof, die hem naar Brussel haalde.'Je suis allé chez lui à Gand, en mars 1956, en compagnie de Jorn et de Dotremont. C'est là qu'on a vu ses dessins, réalisés à la manière Cobra, mais avec quelque chose de très flamand". Asger Jorn zou naar aanleiding van dat bezoek een fresco aanbrengen in het appartement van Claus. Het werk van Jorn zou Claus overigens zeker niet onverschillig gelaten hebben. Jorn oefende een inspirerende invloed uit op de jonge, Vlaamse plastische kunstenaar.

De Groof steekt zijn erkenning voor het veelzijdig talent van Claus niet weg. In het (rijkelijk geïllustreerd) boek met het uitvoerig vraaggesprek stelt Piet De Groof onomwonden: 'Il peut aisément être considéré comme le talent le plus vaste et le plus déconcertant de sa génération".

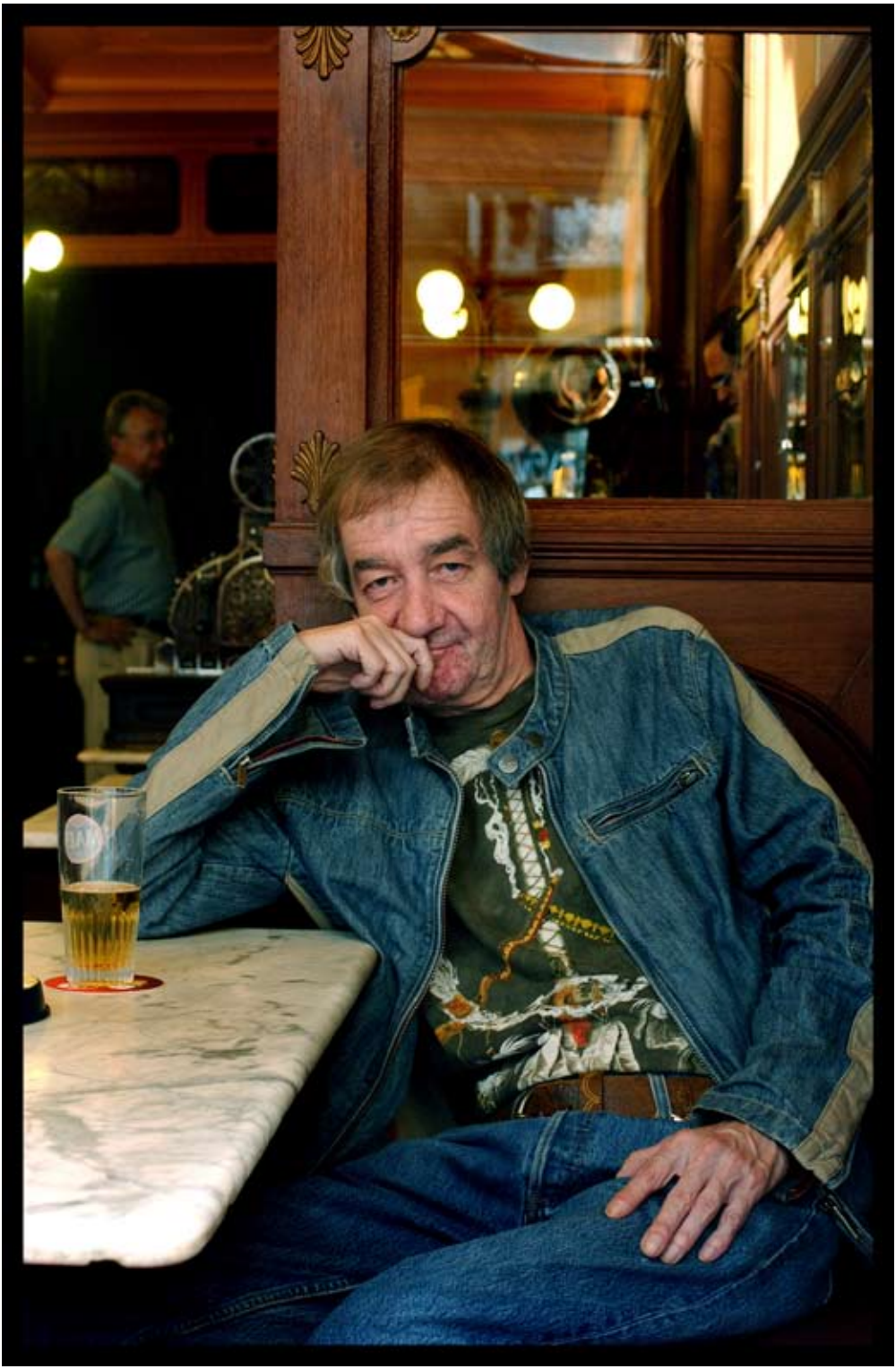

foto: Saskia Vanderstichele

Freddi Smekens:
“Nobel heengaan (1929-2008)”

BRUSSEL – Wat gezegd als dichter over een dichter? De eerste keer dat ik Hugo Claus ontmoette, was in Anderlecht. Er werden tijdens een poëziemiddag wat gedichten voorgelezen en ook Claus deed mee. Lang geleden is dat. Na de lezing kwam ik met hem in gesprek en hadden we het over Jan Walravens. Die woonde namelijk in de jaren ’50 in mijn buurt. “We gaan eens naar zijn huis kijken, toon mij de weg,” sprak Claus. Daar aangekomen bleef hij meer dan vijf minuten roerloos naar dat huis staan staren. Daarna zijn we op de hoek een pint gaan pakken. Ik herinner me een lange stilte en een vage, haast afwezige glimlach.

Later, veel later heb ik hem opnieuw ontmoet in de Gentse Vooruit. Aanleiding was het toneelstuk Gilles de Rais dat hij in de Brusselse Muntschouwburg zou regisseren. Jan Decleir speelde de hoofdrol. *“Bonjour!”* zei Claus ter verwelkoming. *“Bonjour!”* antwoordde ik en dacht: *tiens,* hij koopt hetzelfde jeansmerk als ik. Niet omgekeerd. Wat mijn zelfvertrouwen alleen maar ten goede kwam. Tijdens ons – overigens zeer hartelijk – gesprek had ik het over de humor in zijn werk.

Freddi Smekens
Brusselse dichter en
columnist voor
Brussel Deze Week waar hij al jaren de Brusselse
ziel en taal ontleedt.

Met een brede glimlach zei hij: “Tja, dat heb ik gemeen met Shakespeare. Omdat hij een van mijn grote modellen is. Zonder humor is het gewoon ondraaglijk. Dan ga je gewoon in een eigenaardig sérieux vervallen dat meestal bij mindere auteurs hoort.”

Over het stuk en de hoofdrolspeler was hij al even formeel: “dat is het verschil tussen vertellen, wat Jan *(Decleir)* zo meesterlijk doet, en spelen. Vertellen is iets voordoen wat al gebeurd is, spelen is iets doen wat op dat moment gebeurt.” Wijze woorden, dacht ik, hoewel ik ze toch even moest herkauwen alvorens ze te kunnen doorslikken.

In tegenstelling tot Willem Frederik “Wim” Hermans heb ik Hugo Claus nooit tot mijn vriendenkring kunnen rekenen. Omstandigheden en tijd ontbraken daarvoor. Maar niettemin even nog dit van mij voor hem: “Een woord, eenmaal geschreven of gegeven, zal nooit als verloren beschouwd worden.” Dag Hugo. Mij rest nog een vredige uitvaart *voorbij het wolkig ontij van de mensen* toe te wensen.

Tentoonstelling GC Essegem
Hugo Claus: een zachte hommage

Overzicht voorgestelde stukken:
1. Hugo Claus bij het standbeeld van Hendrik Conscience (foto: Roland Minnaert) in Antwerpen.

2. Foto van een jonge Claus naar aanleiding van zijn eerste individuele tentoonstelling in Galerij Taptoe, Brussel.

3. "KVS Nieuws", blad van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg (KVS), nov. Dec. 1977. Bespreking van "Jessica!", een toneelstuk van Hugo Claus. (BE AMVB 056/305 Jessica)

4. Portret van Leopold II

5. Foto's uit de theaterproductie "Jessica!", wereldcreatie in de KVS, speeljaar 1977-1978 (première 3 november 1977). Regie: Hugo Claus. Decor: Paul Degueldre. Kostuums: Sophie Van Kleef. Op de foto's: Mark Bober, Chris Lomme, Vik Moeremans, Vera Veroft. (BE AMVB 056/KVS)

6. Hugo Ké (alias Hugo De Kempeneer) met Hugo Claus.

7. Hugo Ké: "Wij maakten samen een boekje over een kaboutervolkje dat bestond uit smurfachtige personages, de enen voor de helft zwart en geel: 'de vlammetjes', de anderen rood en geel: 'de walletjes'. Op een bepaald moment komt de te voorspellen situatie dat ze dan toch

samengaan en ... ‘BELGMAN’ was geboren. Bij de lancering van het boekje is Johan Anthierens bij Claus in Nukerke een reportage komen maken. Wij hadden geen pop gereed voor de ‘geboorte’ en Johan had dan maar een kaboutertje uit zijn tuin meegebracht. Vandaar de foto.” Het boekje, met illustraties van Hugo Ké en tekst van Hugo Claus werd uitgegeven door de Standaard-uitgeverij in 1967.

Hugo Ké: cartoonist, graficus, illustrator, tekenaar, conceptueel kunstenaar en performer. Evenals de tekenaars (en tevens zijn mede-leerlingen) Gal en Ever Meulen een oud-leerling van graficus Luc Verstraete. Publiceerde in tal van binnen- en buitenlandse dag- en weekbladen (o.a. in Humo, De Standaard en Pourquoi Pas?). Werkte o.a. voor de Belgische Radio en Televisie (BRT) en het Nederlands Toneel Gent (NTG). Ontwierp tal van theater- en andere affiches. Werkte als illustrator en decorontwerper samen met o.a. Hugo Claus (theaterproductie Leopold II, Amsterdam).

Wordt door kunstcritici én collega’s als één van de meest toonaangevende grafische kunstenaars beschouwd van de Belgische, na-oorlogse generatie. Collega Ever Meulen noemde hem recent ‘de Permeke van de tekenaars’. Woont en werkt in Brussel.

8. “De baadster”, recent grafisch werk van Hugo Ké. Opgedragen aan Herman Mennekens.

9. Mark Bober. Theater- en TV-Acteur (o.a. KVS, “Familie”, “Thuis”) en regisseur (o.a. Brussels Volkstejoeter). Speelde in tal van stukken van Claus. Hoofdrol in o.a. “Jessica!” van Hugo Claus (zie ook nr. 5)

10. Reproductie van de opdracht van Claus aan Mark Bober in facsimile van “Jessica!”

11. Lucette de Wit. “De schone vrouw Lucette”, luidens Louis-Paul Boon in “De Kappelekensbaan”. Genodigde op het eerste huwelijk van Hugo Claus in “‘t Goudblommeke van Papier”.

12. Guy Verhofstadt. Minister van Staat en gewezen Premier van België. Thans Europees Parlementslid. Intimus van Hugo Claus.

15. Piet De Groof: “le général situationniste”. Bracht Claus naar Brussel voor eerste individuele tentoonstelling in Galerij Taptoe op de Oude Graanmarkt (1956).

16. Guy Vanhengel. Gewezen Brussels Vice-Minister-President van de Brusselse Regering. Thans Vice Premier, bevoegd voor Begroting in de Federale Regering. Als toenmalig woordvoerder van Guy Verhofstadt bevoorrecht getuige van vriendschappelijke ontmoeting van Claus en Verhofstadt.

Het Willemsfonds-Jette dankt heel hartelijk: Ann Mennekens-Steeman, GC Essegem: Marc Temmerman, het Archief en Museum voor het Vlaams Leven te Brussel: Mariet Calsius, Het Willemsfonds: Myrianne De Ridder, Hugo Ké, Guy Vanhengel, Guy Verhofstadt, Lucette de Wit, Piet De Groof, Paul-Louis De Gendt, Marc Bober, Jef Mennekens, Prof. dr. Wim Vandenbussche (VUB), Yves van den Boogaart, Johan Basiliades, Assita Kanko, Mattias De Backer, Christian Maes en Stefan De Latte.

Het Willemsfonds

Het Willemsfonds is een socio-culturele vereniging actief over heel Vlaanderen. Ze is gegroeid uit de Vlaamse taalkundige en sociale emancipatiestrijd in de XIXe eeuw.

Het Willemsfonds kan je vandaag nog steeds samenvatten als een culturele vereniging met een liberaal en vrijzinnig mensbeeld die aan de Nederlandstalige cultuur in België een forum wil bieden. Door haar inzet voor het gemeenschapsonderwijs en het eigen taalonderwijs is het Willemsfonds ook nog steeds actief in de emancipatie en persoonlijke ontplooiing van de mensen.

Het Willemsfonds is in de hoofdstad uiteraard meer nog dan elders, door de Brusselse context, bezorgd om "de verdediging van de taal": het Nederlands in een veeltalige omgeving.

Maar anderzijds is de Brusselse kosmopolitische context ook een aantrekkelijk podium voor de Willemsfondsafdelingen om onze taal en cultuur aan anderstaligen te laten kennen. Enkel in Brussel komen zoveel anderstaligen in contact met onze taal en cultuur.

Mireille De Winter-Corteville
Voorzitster Willemsfonds Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Recente uitgave
Willemsfonds Schaarbeek-Evere

Over Pieter Cnops

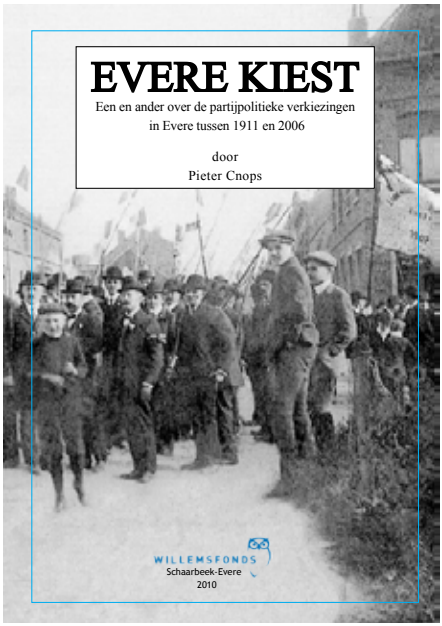

Pieter Cnops, geboren in Evere in 1928, is stichter-conservator van het Museum voor Heemkundige Geschiedenis van Evere. Hij schreef tal van bijdragen over de lokale geschiedenis, waaronder *Vrouwenstemrecht, ook in Evere* (1999), *Evere Vroeger/Jadis* (1997). In 1968 ontving hij de J. Vanginderachterprijs van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde voor zijn bijdragen over de Everse geschiedenis.
Hij is meer dan vijftig jaar bestuurslid van het Koninklijk Historisch Genoodschap van Vlaams-Brabant en Brussel. Hij was ook de medeoprichter van het Museum voor Geld en Geschiedenis van de Nationale Bank van België.

Over “Evere Kiest”

“Pieter Cnops combineert zijn professionele nauwkeurigheid uit de bankwereld met zijn liefde voor geschiedenis en voor zijn gemeente Evere. Dit boekje over de Everse gemeenteraadsverkiezingen is daar één mooi voorbeeld van”. - Guy Vanhengel.

Publicaties Willemsfonds Brussel

Herman Mennekens, Johan Basiliades en Kurt Deswert, *Vlaams, sociaal, liberaal in Brussel. Kort historisch overzicht,* Willemsfonds Brussels Hoofdstedelijk gewest, 2009 - 68 blz..

Dr. Emiel Willekens, *Emanuel Hiel (1834-1899), dichter en flamingant tussen Dender en Zenne,* Willemsfonds Brussel, 1984 - 87 blz. -

Jef Mennekens 1877-1943, een man van droom en daad, Willemfonds Brussel, 1995 - 87 blz. -

Karel Buls (1837-1914), wereldreiziger met een hart voor Brussel, Willemsfonds Brussel, 1987 - 206 blz.

Om een boek te bestellen:
Willemsfonds Brussel
Antwerpselaan 30, 1000 Brussel
Tel: 02/218 44 88 Fax: 02/217 70 06
willemsfonds.brussel@skynet.be

WILLEMSFONDS

Herman Mennekens

Herman Mennekens (geboren in 1972) studeerde Politieke wetenschappen aan de VUB en is gemeenteraadslid in Jette en Brussels Volksvertegenwoordiger. Hij is de zoon van Jef en Mimi Mennekens, beide zeer actieve toneelacteurs en kunstminnaars. Hij is de achterkleinzoon van de Brusselse dichter Jef Mennekens. Herman is zelf dichter en schrijver-regisseur van toneelstukken voor de jeugd bij de toneelkring De Violier uit Jette.

Hugo Claus, een zachte hommage

In 2008 verliet een boegbeeld uit de Nederlandse letteren ons. Hugo Claus liet vele herinneringen na. Poëzieliefhebber Herman Mennekens heeft met het Willemsfonds een aantal minder bekende Brusselse herinneringen over de meester bijeen gebracht in een tentoonstelling en een gesmaakte literaire vernissage in Jette die nu in een handig boekje gebundeld worden. *"Een boekje zonder pretentie, maar dat net daarom aandacht verdient".*

WILLEMSFONDS

Jette
2010